

דמכדי כתיב כבר "מהודו ועד כוש", דהיינו, שמלך על כל העולם, אם כן, האי דכתיב: "שבע ועשרים ומאה מדינה" — למה לי?

שמע מינה — דלדרשה אתי האי קרא.

תנו רבנן: שלשה מלכים מלכו בכיפה [תחת כל כיפת הרקיע]. ואלו הן: אחאב, ואחשורוש, ונבוכדנצר.

מנלן דאחאב מלך בכיפה?

דכתיב שאמר עובדיה לאלהיו הנביא: "חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך וגו' והשביע את הממלכה ואת הגוי כי לא ימצאכה".

ואי לא דהוה אחאב מליך עליהו, על כל הממלכות, היכי מצוי משבע להו?

נבוכדנצר מנלן?

דכתיב: "והיה הגוי והממלכה וגו' אשר לא יתן את צוארו בעול מלך ככל וגו'". חזינן דהיו כולם תחת עולו.

אחשורוש — הא דאמרן. דמלך מהודו ועד כוש.

יא-ב [סימן שס"ד] ומקשינן: ותו ליכא מלכים שמלכו בכיפה?

והא איכא שלמה שמלך על כל העולם כולו?!

ומתרצינן: לא סליק מלכותיה, שנטרד ממלכותו לבסוף³⁹⁵.

ומקשינן: הניחא למאן דאמר דמלך והדיוט הוה, שלא חזר למלכותו לבסוף.

אלא למאן דאמר דמלך והדיוט ומלך הוה, שחזר לבסוף למלכותו, מאי איכא למימר?

ומתרצינן: שלמה, מילתא אחריתי הוה ביה, שמלך על העליונים ועל התחתונים, שמלך גם על השדים³⁹⁶. שנאמר: "וישב שלמה על כסא ה'". להכי לא חשיב ליה בהדי הני מלכים, שמלכו רק על התחתונים.

ומקשינן: והא הוה סנחריב, דכתיב ביה, שאמר כשרצה לכבוש את ירושלים: "מי ככל אלהי הארצות האלה אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל ה' את ירושלים מידי"?

ומתרצינן: הא איכא ירושלים, דלא כבשה סנחריב לבסוף.

ומקשינן: והא איכא דריוש, דכתיב ביה: "דריוש מלכא כתב לכל עממיה אומיה ולישניא די דירין בכל ארעא: שלמכון יסגא", וציוה על כל הממלכות לעבוד את אלקי ישראל. חזינן שמלך על כולם?!

395. כדאיתא בגיטין [ס"ח ע"ב], וכן במדרש תהלים [מזמור ע"ח]. עיי"ש כל המעשה.

396. כך פירש רש"י.

ובשו"ת הרשב"א [ח"א סי' תי"ח, ד"ה החלק הרביעי] איתא: "כמו שפרשו גם כן בשלמה: ותכון מלכותו מאד — מלמד שמלך בעליונים

ובתחתונים. רוצה לומר, שהגיע אל האמת בדעות והאמונות האלהיות, ובוזה זכה אל הממשלה באויביו". עיי"ש.

ובחת"ס פירש, דממשלת המלכים היא על שתי פנים: א. ממשלה ע"י גבורה, ב. ממשלה ע"י חכמה. והמושל בגבורה, אמנם עבדיו יראים מפניו, אבל לא יאהבוהו. נמצא שמושל על גופם

והכי אמר אחשורוש: **בלשצר השב** האי חושבנא דלקמן — **וטעה. אנא השיבנא** — ולא טעינא.

מאי היא האי חושבנא דבלשצר?

דכתיב דקאמר להו קודשא בריך הוא לישראל, לאחר שגלו לבבל: **"כי לפי מלאות לבבל שבעים שנה** — אפקוד אתכם והקמותי עליכם את דברי הטוב להשיב אתכם אל המקום הזה". ועוד **כתיב: "למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה"**³⁹⁸.

וסבר בלשצאר, דהאי דכתיב "לפי מלאות לבבל" — מיום שנטלה בבל את המלכות קאמר. והיינו, מזמן שנטל נבוכדנצאר את המלכות מאסר חדון, שהיה מלך אשור.

והכי אמר בלשצאר: **השוב ארבעין וחמש שנין דנבוכדנצר, ועשרים ותלת דאוויל מרודך שמלך אחריו, ותרתי שנין דידיה** — דבלשצאר עצמו, שמצינו שמלך שלוש שנים, **הא** הוו **שבעים שנין**.

חזא דעברו שבעים שנין, ולא איפרקו ישראל מגלות בבל, **אפיק מאני דבי מקדשא** [הוציא את כלי בית המקדש, שלקחם נבוכדנצר מירושלים] — **ואשתמש בהו**.

דהאי "כשבת" — לשון תכיפות הוא. כלומר, שמיד כשישב על כסא מלכותו — עשה משתה, מחמת שמחת הושבת הכסא בשושן. שכל המלכים שקדמו לו במלכות מדי ופרס, היה כסא מלכותם בבבל.

³⁹⁸. מקרא זה אין לו מקום כאן, אלא לקמן, אחר: "איבעיא ליה לממני מחרבות ירושלים", דהתם שייך: "דכתיב למלאות לחרבות וגו'" [רש"ש].

ומתרצינן: **הא איכא שבע דלא מלך עליהו. דכתיב: "שפר קדם דריוש והקים על מלכותא לאחשורפניא מאה ועשרין"**. והא הוו מאה ועשרים ושבע מדינות? אלא על כרחך דעל שבע מהן — לא מלך.

ומקשינן: **והא איכא כורש, דכתיב: "כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה'"**?

ומתרצינן: **התם אשתכוחי הוא דקא משתבח בנפשיה, אבל באמת לא מלך עליהו**.

כתיב: "בימים ההם כשבת"³⁹⁷ **המלך וגו'** עשה משתה", משמע דבתחילת מלכותו עשה את המשתה. **וכתיב בתריה: "בשנת שלש למלכו"**. קשיין קראי אהרדי!?

אמר רבא: האי דאמר קרא "כשבת" — אין כוונת המקרא לומר: בזמן שישב על כסא מלכותו, אלא **מאי "כשבת"** — **לאחר שנתיישבה דעתו**.

שהיה אחשורוש דואג בתחילת מלכותו, שמא יצאו ישראל מתחת ידו — במלאת שבעים שנה לגלות בבל. ועתה, שלפי חשבוננו כבר מלאו שבעים שנה — ועדיין לא נגאלו, נתיישבה דעתו.

— ולא על נפשם. משא"כ המושל בחכמה — מושל גם על נפשם. וזה הענין היה גם בשלמה, שמלך גם על נפשם.

³⁹⁷. כתב בעל מדרש שמואל, דהאי דכתיב "כשבת" — ולא "בשבת", היינו משום שהיה נראה לו שנתיישבה מלכותו, ובאמת לא כך היה. שחשב אחשורוש שהוא חישב את החשבון — ולא טעה, וכדלקמן. וכ"כ במלא העומר.

עוד הביא שם בשם ה"ר אליעזר אשכנזי,

וכתיב: "ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין מלך יהודה, בשנים עשר חדש, בעשרים וחמשה לחדש, נשא אויל מרודך מלך בבל [בשנת מלכתו] את ראש יהויכין מלך יהודה, ויוצא אותו מבית הכלא".

חזינן שמלך אויל מרודך, בשנת שלושים ושבע לגלות יהויכין.

והשתא, הני תמני שנין מלך נבוכדנצר לפני שכיבש את יהויכין, והני תלתין ושבע שמלך לפני אויל מרודך, הרי לך ארבעין וחמש שנים דמלך נבוכדנצר.

והאי דאמרן דעשרין ותלת הוו שנות מלכותו דאויל מרודך — גמרא הוא.

ועוד תרתי שנין דידיה, דבלשצר עצמו — הא מלו שבועין שנין, ואכתי לא נפקדו ישראל בגלותן.

אמר בלשצר: השתא ודאי תו לא מיפרקי! אפיק מאני דבי מקדשא — ואשתמש בהו.

והיינו דקאמר ליה דניאל: "ועל מרי שמיא התרוממת [על אדון השמים התגאית], ולמאניא די בייתה היתיו קדמך [ואת כלי בית המקדש הביאו לפניך]". וכתוב: "ביה בלייא קטיל בלשאצר מלכא [כשדאי]". וכתוב: "ודריוש מדאח קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתיין"³⁹⁹.

אמר אחשורוש: איהו — בלשצר — מיטעא טעי בחושבניה. אבל אנא, חשיבנא — ולא טעינא.

דהיינו טעותיה דבלשצר: דמי כתיב "כי לפי

והוינן בה: ונבוכדנצר, מנלן דארבעין וחמש שנין מלך?

ומבארין: דאמר מר: גלו בשבע, גלו בשמונה. גלו בשמונה עשרה, גלו בתשע עשרה.

והך "גלו בשבע גלו בשמונה" — חד גלות היא. והכי קאמר: גלו בשנת שבע לכיבוש יהויקים, שכבש נבוכדנצר בשנה שניה למלכותו את ארץ ישראל, שהיתה תחת מלכות יהויקים, ועבדו יהויקים שלש שנים. ואחר כך מרד בו שלוש שנים, ואז בא עליו נבוכדנצר והרגו, והמליך את בנו יהויכין תחתיו, וחזר לו לבבל.

אמרו לו יועציו: האב מרד בך, והמלכת את בנו! ?

חזר עליו לשנה האחרת — והגלהו, והמליך את צדקיהו תחתיו.

והיינו גלות יהויכין, שהיא בשנת שמונה למלכות נבוכדנצר, ובשנת שבע לכיבוש יהויקים, כדאמרן לעיל.

והאי גלו בשמונה עשרה, היינו בשנת שמונה עשרה לכיבוש יהויקים, שאז היתה גלות צדקיהו, שהיא שנת תשע עשרה למלכות נבוכדנצר.

ומנלן שכיבש נבוכדנצר את יהויקים בשנת שתים למלכותו?

דאמר מר: בשנה הראשונה למלכותו — כיבש את נינה, שהיתה ראש למלכות אשור, ובשנה שניה — כיבש את יהויקים [וקראי קדריש כמפורש ברש"י, עיי"ש].

399. בטורי אבן תמה, אמאי מייתי להאי קרא הכא, וביאר עפ"י רש"י בדניאל. עיי"ש.

ותמהינן: והא אחשורוש שפיר חשיב, ומאי טעותיה?!

ומבארין: איהו נמי מיטעא טעי, משום דאיבעי ליה למימני מחרבות ירושלים. כדכתיב: "למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה". והיינו מזמן גלות צדקיהו, שאז חרבה ירושלים.

ומקשינן: ואכתי, סוף סוף כמה שנין בצירן מחושבנא דאחשורוש אי מנינן מחורבות ירושלים, חד סרי [אחת עשרה] שנין שהיו מזמן גלות יכניה עד שחרב הבית.

ואיהו — אחשורוש גופיה — כמה שנין מלך? ארביסר [ארבע עשרה].

אם כן, בשנת ארביסר ידיה איבעי ליה למיבני בית המקדש!

אלמה כתיב [לאחר שכורש התיר לבנות את בית המקדש, ונכתבו כתבי שטנה ונעצרה בנייתו]: "באדין [ובכך] כטילת עבדות בית אלהא די בירושלם, והות בטלה עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס". חזינן שלא נבנה הבית עד שנה שניה לדריוש השני, בנו של אחשורוש, שמלך אחריו! ? אמר רבא: אותם שנים שמנינו לעיל — שנים מקוטעות הוו. דיש בהן שנים של האחרון — שנבלעו בשנותיו של זה שלפניו. כגון בדריוש המדי וכורש, שמנינו להם ה' שנים, באמת לא

מלאת למלכות בכל שבעים שנה", דחשיב בלשצר שבעים שנה מיום שנטלה בכל את המלכות? הא "לפי מלאת לבבל" כתיב! ומאי "לבבל" — לגלות בכל. דהיינו, מזמן גלות יהויכין.

אם כן, כמה שנין בצירן [נפחתו] מחושבנא דבלשצר? תמני! דהיינו השנים שמלך נבוכדנצר לפני שהגלה את יהויכין.

חשיב ועייל חילופיהו [חשב והעלה במקומן] הני שנין:

הרא דבלשצר, שהרי בשנת שתים שלו — שלמו שבעים השנים לפי חשבון טעותו, ומנה אחשורוש עוד שנה שמלך בלשצר.

וחמש שנין דדריוש וכורש שמלכו לפניו, וקא סלקא אדעתין השתא, שמלכות שניהם ביחד היתה חמש שנים.

ועוד מנה אחשורוש תרתי שנין ידיה, שהרי עברו כבר שתי שנים מתחילת מלכותו.

הא שבעין?

כיון דהזי אחשורוש דמלו שבעין ולא איפרוק ישראל מגלותן, אמר: השתא ודאי תו לא מיפרקי! אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו.

בא שטן, וריקד ביניהן, וחרג את ושתי⁴⁰⁰.

עכו"מ להיכל, יצאו כליו לחולין. וא"כ, בגדי כהונה דאינם כלי שרת — יצאו לחולין ע"י נבוכדנצר, ולכן לא נענש עליהם אחשורוש. משא"כ כלי שרת, שאינם יוצאין לחולין ע"י העכו"מ, ולכן נענש עליהם נבוכדנצר. ועיי' ברנת יצחק שהאריך בזה.

400. הקשה המקנה בקידושין [נ"ד ע"א], הא איתא בגמ' לעיל דאחשורוש לבש בגדי כהונה, ואמאי לא נענש על כך כפי שנענש על שנשתמש בכלי ביהמ"ק?

ותירץ, דאמרינן בע"ז [נ"ב ע"ב] דבאו פריצים וחללוה. ופירש רש"י, דכיון דנכנסו

אמר רבא: אף דניאל טעה בהאי חושבנא.

דכתיב: "בשנת אחת למלכו אני דניאל
בינותי בספרים". ו"בינותי בספרים" —
הוא לשון ספירה וחשבון. אם כן, מדקאמר
דניאל "בינותי" — מכלל דטעה בחשבון⁴⁰¹.

ותמהינן: מכל מקום, הא קשו קראי אהרדי!
דבחד קרא כתיב: "לפי מלאות לבבל שבעים
שנה אפקוד אתכם", ובקרא אחרנא כתיב:
"למלאות להרבות ירושלם שבעים שנה?"

אמר רבא: האי דכתיב "לפי מלאות לבבל"
— לפקידה בעלמא הוא, דהא כתיב בההוא
קרא: "אפקוד אתכם".

וכך הוה, שנפקדו בשנה אחת לכורש מלך
פרס, שהיא שנת שבעים ואחת לכיבוש
יהויקים. והך פקידה היינו דכתיב: "כה אמר
כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה'
אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית
בירושלם".

דרש רב נחמן בר רב חסדא, מאי האי
דכתיב: "כה אמר ה' למשיחו לכורש אשר
החזקתי בימינו"? וכי כורש מלך המשיח
בשמן המשחה⁴⁰² היה?

אלא, כך אמר לו הקדוש ברוך הוא
למשיח⁴⁰³: קובל אני לך על כורש אשר
החזקתי בימינו. שהרי אני אמרתי: הוא יבנה
ביתי ויקבץ גליותי. והוא אמר: "מי בכם
מכל עמו ויעל", אבל הוא עצמו לא נשתדל

תמצא להם אלא ארבע שנים, לפי שאחת
משנות מלכותו של כורש — היתה בזמן
שמלך כבר דריוש.

וכן בשנות נבוכדנצר ואויל מרודך, נבלעה
שנה אחת משנות אויל מרודך — בשנותיו
של נבוכדנצר. אם כן, חסר מחשבון
השבעים שתי שנים, וכנגדן נשתהה בנין בית
המקדש עד שנת שתיים לדריוש השני.

יב-א תניא נמי הכי, דבשנות נבוכדנצר ואויל
מרודך נבלעה שנה.

דהכי איתא בסדר עולם: ביה בליליא קטיל
בלשצר מלכא, ודריוש מדאה קביל מלכותא
— הרי שבעים שנה מיום שמלך נבוכדנצר,
והווי שבעים חסר אחת מיום שכיבש
נבוכדנצר את יהויקים, ובעינן עוד שנה
אחרת לבבל למלאות שבעים שנה מששלט
נבוכדנצר על ישראל, דהיינו מיום שכיבש
את יהויקים, ועמד דריוש והשלימה.

ואחריו, בשנה האחרת, מלך כורש בבבל,
ונפקדו ישראל פקידה במקצת. שאמר כורש:
"מי בכם מכל עמו, יהי אלקיו עמו ויעל".

חזינן מהך ברייתא, דכשמת בלשצר, לא היו
לכיבוש יהויקים — אלא שבעים שנה חסר
אחת. ואנן הא מנינן לעיל שבעים שנה: מ"ה
דנבוכדנצר, כ"ג דאויל מרודך, ושלש
דבלשצר!

אלא, על כרחך דשנים מקוטעות הוו, ונכנסו
שנות אחד מהם בשנות חבריו.

המשחה, או מלכי אומות העולם שנמשחו עפ"י
ציווי הקב"ה, כגון חזאל מלך ארם.

403. בכך יהוידע תמה, אמאי הביא הקב"ה דינו
של כורש לפני משיח דווקא? עיי"ש.

401. עיין בפירש"י על דניאל [ט' ב'], שביאר
עניין זה באורך. ועיי' בתוס' רי"ד, שביאר
באריכות מתוך המקראות, במה טעה דניאל.

402. כדוגמת מלכי ישראל שנמשחו בשמן